

ВНЕСОК ВИДАТНИХ ПЕДАГОГІВ У РОЗВИТОК МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ СЛОБОЖАНЩИНИ (друга половина XIX – початок XX ст.)

Постановка проблеми. Процес реформування загальноосвітньої школи вимагає глибокого вивчення та критичного осмислення надбань, що були створені світочами вітчизняної педагогіки попередніх генерацій. Це дає змогу вивчити прогресивні ідеї, зробити аналіз досягнень теорії і практики минулого в аспекті їх потенційного використання в практиці сучасного музично-освітнього процесу. Одним зі шляхів вирішення зазначеної проблеми є глибоке осмислення й усвідомлення історико-педагогічного досвіду Слобожанського краю, звернення до національних джерел педагогічної теорії та шкільної практики, методів та форм практичної діяльності вчителів, творче використання яких сприятиме зростанню освітнього потенціалу суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Огляд історико-педагогічних джерел показав, що проблема розвитку музичної культури та музичної освіти розглянута в багатьох наукових працях, а саме Т. Грищенко «Становлення та розвиток музично-естетичного виховання в гімназіях України (XIX – початок XX ст.)», О. Кравчука «Музична освіта студентів Києво-Могилянської Академії у XVII – першій половині XIX ст.», Миклашевського «Музична і театральна культура Харкова кінця XVIII – першої половини XIX ст.», Танько Т. П. «Музично-педагогічна освіта в Україні».

Постановка завдання. Мета нашої статті полягає у визначенні важливості внеску видатних педагогів та українських діячів культури у формування музично-педагогічної думки та українізації музично-педагогічної освіти в досліджуваній період із подальшим використанням теоретичних та практичних здобутків педагогів у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Однією з умов розвитку незалежної української держави є виховання всебічно розвиненої особистості, яка прагне до розуміння прекрасного, вивчення духовної культури і скарбів українського народу. Свідоме ставлення молоді до здобутків попередніх поколінь може забезпечити гармонійність і цілісність особистості, розвиток її здібностей та обдарувань, а також збагатити на цій основі інтелектуальний потенціал народу, духовності і культури.

Перегляд історико-педагогічної, мистецтвознавчої літератури, публікацій у періодичних виданнях досліджуваного періоду показав, що в працях видатних педагогів і просвітителів минулого порушено чимало педагогічних питань, які не втратили своєї актуальності. Серед них:

- визначення сутності навчання співу (М. Бунаков, Б. Грінченко, П. Каптерев, М. Костомаров, В. Острогорський, С. Рачинський, С. Русова, Г. Сковорода, Л. Толстой, К. Ушинський та інші);

- розкриття методичного аспекту музичного навчання (А. Ведель, М. Дилецький, Д. Зарін, О. Маслов, С. Миропольський, В. Металлов, О. Нікольський, О. Пузиревський, А. Сосновський та інші);

- вивчення питань музичного виховання засобами хорового співу (М. Верховинець, М. Леонтович, М. Лисенко, Я. Степовий, К. Стеценко та ін.).

Як свідчить науково-дослідницька література, підґрунтям розвитку музичної освіти на Слобожанщині були два взаємопов'язаних паралельних напрями: народна та професійна музика. Основу другого напрямку складав церковний партесний (по партіях) спів, який виник із українського багатоголосного співу. Історики стверджують, що саме в період створення братських шкіл, музика була поставлена на дуже високий рівень і вперше запроваджена як самостійний та один із чільних предметів викладання та вивчення, що

стало першим етапом на шляху професійної музично-педагогічної підготовки в державних навчальних закладах України [3].

Але науковці зазначають, що та освіта, яку давали братські школи, не могла конкурувати з освітою, отриманою в єзуїтських колегіях. Саме Києво-Могилянська академія підняла освіту на міжнародний рівень, що сприяло розвитку культури в цілому, музичної зокрема. Музика і спів у академії були на високому рівні, музична освіта визначалась як система знань, умінь та навичок, здобутих під час оволодіння циклами загальноосвітніх та музичних дисциплін у навчальному процесі.

Особливе місце у розвитку музичних традицій академії належить Г. С. Сковороді. Він не тільки грав на багатьох інструментах, а ще й складав духовні концерти, поклав на музику псалми і стихирі. Творчість Г. С. Сковороди була значним етапом довготривалої історії розвитку української музично-педагогічної освіти, витоки якої складали, з одного боку, українська народна пісня, а з другого, церковний хоровий спів. Вивчення джерел показує, що Сковорода відіграв значну роль у зберіганні та продовженні народнопісенних традицій у формуванні національної вокальної школи.

Дослідження процесу розвитку музичної освіти Слобідської України неможливе без дослідження творчості митців, які працювали в галузі народно-інструментального академічного мистецтва. До цієї плеяди входить і відомий харківський громадський культурно-просвітницький діяч, організатор народних оркестрів, диригент, удосконалювач народного музичного інструментарію, музикознавець Володимир Андрійович Комаренко, який став фундатором та реформатором народно-інструментального мистецтва України. Його роль у процесі еволюції виконавства на народних інструментах відзначається в публікаціях М. Даньшева, Л. Носова, О. Ільченка, В. Заболотного, П. Іванова, С. Бортника, М. Імханицького [2].

Розвиток музичної культури, а саме музичної освіти, тісно пов'язаний із педагогічною діяльністю та творчістю видатного українського національного музиканта й композитора М. В. Лисенка. Перегляд музично-педагогічної літератури свідчить, що в творчості М. Лисенка переважну кількість посідають вокальні жанри: опера, хорові твори, безліч обробок українських народних пісень, романси, також він є автором симфонії та фортепіанних творів [5].

Аналіз джерел показує, що особливе місце у становленні та розвитку української національної музичної освіти і культури посідала музична спадщина видатних педагогів-музикознавців, композиторів, діячів вищої та середньої музично-педагогічної школи України В. М. Верховинця (1880-1938 рр.), С. П. Дрімцова (1867-1937 рр.), М. Д. Леонтовича (1877-1921 рр.), Я. Я. Полфьорова, (1899-1975 рр.), К. Г. Стеценка (1882-1922 рр.), Г. М. Хоткевича (1877-1938 рр.), Б. С. Яворського (1877-1942 рр.), П. Козицького, Л. Ревуцького. Пісенно-творча та пошукова діяльність видатних українських діячів відіграла важливу роль у формуванні та розвитку гуманістично-просвітницьких ідей, естетико-виховних традицій національно-патріотичної спрямованості української музичної школи. Своєю творчою та викладацькою діяльністю вони заклали основи становлення і розвитку теорії та методики національної музично-педагогічної освіти [1].

У першій половині 20-х рр. відомими композиторами, педагогами-музикознавцями П. О. Козицьким, М. Д. Леонтовичем і К. Г. Стеценком були створені посібники, підручники з методики співу, а також музичні збірники, в яких обґрунтовувалися питання музичної підготовки шкільної молоді в освітніх закладах, висувалися методичні рекомендації щодо формування музичних здібностей дітей. У другій половині 20-х – поч. 30-х рр. досвідченими викладачами-музикознавцями вищої школи В. М. Верховинцем, С. П. Дрімцовим, Я. Я. Полфьоровим, К. К. Пігровим були розроблені та надруковані монографії, підручники, методичні посібники, збірники пісенного матеріалу, в яких давалися поради щодо вивчення певних музичних дисциплін, використання дидактичного матеріалу, а також розкривалася роль вчителя в організації культурно-просвітньої роботи серед населення та пропаганді української національної культурної спадщини.

Значну роль у музичній освіті відіграла започаткована проф. В. Верховинець практична музично-виховна робота, виконувана на матеріалі власних етнографічних досліджень. Викладаючи методику хорового співу, він знайомив студентів із типами й видами хорів, будовою голосового апарату, методикою вокально-хорової роботи з різними віковими групами, класичною музичною хоровою літературою та фольклорними пісненими зразками. Значну увагу педагог приділяв таким формам навчання, як практична робота студентів із дитячим хором на народнопісенному матеріалі та хорових концертних виступах.

Деякі проблеми музичної освіти, методичні поради щодо змісту підготовки музичних працівників установ соціального виховання, учителів музики та співів і викладачів музичних дисциплін середніх та вищих навчальних закладів висвітлювали в педагогічній пресі досліджуваного періоду педагоги, музикознавці, досвідчені методисти О. Ананьїн, П. Білич, Н. Брюсова, І. Врона, П. Горбенко, М. Грінченко, Д. Грудина, Р. Єскіна, В. Костенко, О. Перунов, В. Семенів, Ф. Шміт, Ю. Янчук, О. Яцун та ін. [4].

Висновки. Таким чином, у працях видатних педагогів і просвітяників минулого порушено чимало педагогічних питань, які не втратили своєї актуальності, присвячені розвитку музично-педагогічної освіти й становленню музично-педагогічної думки в різні історичні періоди Слобідської України.

Список використаних джерел

1. Кононова О. В. Музична культура Харкова кінця XVIII – початку XX ст. / О. В. Кононов. – Харків, 2004. – 175 с.
2. Комаренко В. А. Отчет-доклад о работе Симфонического оркестра народных инструментов им. Х. Раковского (1924) / В. А. Комаренко // ХГОА. – Ф. 166, оп. № 5, ед. хр. № 425, л. 27-29.
3. Михайличенко О. В. Основи загальної та музичної педагогіки: теорія та історія : Навч. посібник для студентів музичних спеціальностей / О. В. Михайличенко. – Суми : Наука, 2004. – 210 с.
4. Танько Т. П. Музично-педагогічна освіта в Україні / Т. П. Туньков. – Х. : Основа, 1998. – 192 с.
5. Довженко В. Нариси з історії української радянської музики / Валеріан Довженко. — К., 1957. – Ч. I. – С. 122–123.

Данилюк М. М.

Внесок видатних педагогів у розвиток музично-педагогічної думки Слобожанщини (друга половина XIX – початок XX ст.)

Проаналізовано процес розвитку музичної освіти на Слобожанщині. Виявлено вплив діячів музичної культури на формування традицій у галузі музичного мистецтва, узагальнено форми й методи музично-естетичного виховання молоді та процес професійної підготовки фахівців у музичних навчальних закладах другої половини XIX – початку XX ст.

Ключові слова: музичне мистецтво, музична освіта, музичне виховання, засоби музичного виховання, народна музика, професійна музика, професійна підготовка фахівців.

Данилюк Н. Н.

Вклад выдающихся педагогов в развитие музыкально-педагогической мысли Слобожанщины (вторая половина XIX – начало XX ст.)

Проанализирован процесс развития музыкального образования на Слобожанщине. Вывявлено влияние деятелей культуры на формирование традиций в области музыкального искусства, обобщены формы и методы музыкально-эстетического воспитания молодежи и процесс профессиональной подготовки специалистов в музыкальных учебных заведениях второй половины XIX – начала XX в.

Ключевые слова: музыкальное искусство, образование, музыкальное воспитание, средства музыкального воспитания, народная музыка, профессиональная музыка, профессиональная подготовка специалистов.

N. Danyluk

The contribution of Outstanding Pedagogues in the Development of Musical Pedagogical Thought of Slobozhanschyna (the Second Half of XIX – the Beginning of XX Century)

In the article the process of development of music education is analyzed. This article is about influence of musical culture in the formation of traditions in the music field, the forms and methods of musical and aesthetic education of young people and about the professional preparation of specialists in music education institutions of the second half of the nineteenth - early twentieth century.

Key words: musical art, education, musical upbringing, means of musical education, folk music, professional music, specialists' professional training.

Стаття надійшла до редакції 14.09.2012 р.